

## РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Мария Димитрова Стойчева, катедра по европейстика, Философски факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

за

дисертационния труд на Боян Владимиров Баханов, Философски факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

докторант по професионално направление 2.3. Философия (Философия на културата, политиката, правото и икономиката - Философия на езика)

на тема:

Правните норми като езикови конвенции

Боян Баханов е редовен докторант по философия във Философския факултет, отчислен с право на защита на заседание на катедра по философия. Има магистърска степен по философия и право от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, което е много добра предпоставка за интердисциплинарното му изследване. Активен е като докторант като има осъществена мобилност по програма Еразъм+, както и стаж като юрист-лингвист към Генерална дирекция за законодателни актове на Европейския парламент, Брюксел, Белгия. Боян Баханов участва в докторантските четения във Философския факултет и има пет публикации, които пряко се отнасят към темата на дисертационното му изследване. Налична е декларация за оригиналност и достоверност на дисертационния труд и доклад от задължителната проверка за плагиатство, включително и Протокол за проверка на оригиналността на дисертационния труд от научния ръководител на докторанта със становище относно генерирания отчет за сходство на текста.

След внимателно запознаване с документите за участие в конкурса заявявам категорично становището си, че докторант Боян Баханов отговаря на минималните

задължителни изисквания по Чл. 2б, ал. 2 и Зот ЗРАСРБ, включително и наукометричните минимални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Предложеният за защита дисертационен труд е в обем 208 стандартни страници. Структуриран е в увод, три глави, заключение и библиография. Работата отговаря на формалните изисквания за такъв тип изследване. Стилът е академичен, точен, с ясни позовавания. Библиографията включва 127 заглавия, преобладаващата част от които са първични източници на български и английски език и 22 използвани нормативни актове. Те покриват основни теории в областта на изследването и демонстрират познаване и на българския контекст и академични дискусии по близки и релевантни за изследването теми.

Обектът и предметът на изследването са дефинирани ясно, макар и пестеливо без да се представи най-общо логиката и етапите на приложение на избрания подход. Докторантът разглежда правните норми като езикови конвенции. Кандидатът не формулира въпросите на своето изследване, което би представило в по-голяма яснота обхвата на изследователската работа и по-специално параметрите на приложение на интердисциплинарен подход. Ясно се посочват ограниченията в изследователския предмет и обект като правилата за поведение извън правните норми, такива с конвенционален или неконвенционален характер, остават отвъд изследователските задачи. Докторантът се позовава на разбирането за правните норми като правила за поведението, което може да се разглежда като изходна предпоставка в оформянето и излагането на концептуалната рамка. Впоследствие и в аргументирането на основните изследователски тези и особено с широкото позоваване на концепцията на Мармор това разбиране се разширява като конвенциите, включително и езиковите, се анализират с акцент върху съдържанието им в противовес на разбирането, представено в класическото изследване на Люис върху конвенциите като типове правила за поведението.

Целта е изведена ясно от интереса към полето на среща на две области като стремежът е към интердисциплинарно изследване с възможен принос в идентифициране и анализ на факторите, които влияят върху тези конвенции и приложението на подход на разграничение на конвенционалното от

неконвенционалното езиково значение в езика на закона. Структурата на дисертационния труд и логиката на аргументиране на авторските тези дава по-скоро имплицитен отговор на степента, в която така заложените цели са постигнати. Като принос на работата може да се посочи фактът, че докторантът очертава в най-широк академичен контекст рамката, в която могат да се търсят отговори, да се локализират теоретични концепции и да се задават изследователски въпроси. „Обединяването на достиженията на двете научни области“ може да се определи не толкова като приложение на подходи и методи на една научна дисциплина в различно научно изследователско поле, а по-скоро като картографиране и съпоставяне на специфичните перспективи на различните научни области и извеждане на концептуална рамка, която в някакъв аспект може да се разглежда като обща и като начало на интердисциплинарно изследване.

Второ важно достойнство на дисертационното изследване е богатата теоретична подготовка и компетентното боравене и ориентация в проблематиката от гледна точка и на двете научни области. Докторантът притежава задълбочени теоретични знания както в областта на философията на езика, така и в правни изследвания, както такива, които се отнасят до теория на държавата, правната доктрина, сравнителното право (специално внимание се обръща на англосаксонската правна система и континенталната правна система) и полето на среща на право и философия като философия на правото и в известна степен история и социология на правото. Все пак тази солидна основа като познание е недостатъчно приложена в очертаването и приложението на методи и подходи, които в по-голяма степен да реализират интердисциплинарно изследване. Методологическата част на дисертацията демонстрира стремеж за прекосяване на границите на дисциплините. В тази посока мога да препоръчам на кандидата да продължи изследователската си работа като се опита да създаде по-хармоничен, координиран и кохерентен подход, който да синтезира и анализира връзките между двете дисциплини.

От гледна точка на структурната логика на дисертацията може да се отбележи последователност, като според моето виждане третата глава на изследването задава новия контекст, в който разглеждането на темата става актуално и в който могат да се търсят и открият приносни моменти в приложението на един по-широк интеркултурен

подход към т.нар. “интеграционно право на Европейския съюз”, „пълноценното [му] функциониране“ или „неговото еднакво действие на територията на целия Съюз“ като налагащо „единното езиково значение като предпоставка за еднозначно тълкуване“. Тук приносен момент може да се очертае в обяснението на механизмите за превод в рамките на европейските институции от гледна точка на изходната предпоставка за правните норми като езикови конвенции. Като „зададени“ условия се приемат някои важни аспекти, свързани с многоезичието в правото като например правната основа на езиковото многообразие, ролята на Съда на Европейския съюз, прилагания режим и изисквания за публикуване на общостното законодателство на ЕС. Някои от изброените не са обект на специално разглеждане в дисертационния труд. По-широко се засягат въпроси относно равнопоставеността на езиците, осигуряване на езикова еквивалентност и разминаването в езиковите версии. Все пак изследването ясно застъпва позицията, че зачитането на езиковото многообразие е условие за адекватната публичност на правото като предпоставка за правно задължаване на лицата и доверие на гражданите в Съюза. Разгледани и анализирани са процедури, които осигуряват превод на културни конвенции и начините, по които съображения за неопределеност или превод на „чуждо“ право могат да бъдат практически преодолени. В този смисъл има аспекти на научноприложни приносни моменти. Главата върху Съда като гарант за еднозначност в интеграционния правопорядък би имала по-голяма тежест и принос, ако в нея фокусът е по-скоро върху или ако има референция и позоваване на някои ключови дела, свързани с уточняването на принципите на езика на правото и задължението да се предостави общностно право на гражданите на Съюза на разбираемия за тях език, не само с оглед на правна сигурност, но и като осигуряване на самото управление на правото.

Докторантът извежда важността и аналитичната стойност на примерите, като очертаващи специфични важни аспекти на анализа и широко използва този аналитичен подход. Все пак не винаги се наблюдава достатъчна аргументираност на някои заключения, като те се основават на отделни примери, които не обхващат комплексността на проблема и не винаги съставляват парадигмални обекти на анализ с потенциал за валидни общи изводи. Безспорно подходът тук е разглеждането на тезата за правните норми в комуникационен контекст с въвеждането на перспективата на

тълкуването/ възможността за различна интерпретация, отсъствие на еднаква семантична наситеност и обхват на понятия в различни правни системи, на въпроса за „интенцията на законодателя“, разпознаването на тази интенция като зависима от социалните конвенции. Това предполага значително по-широко разбиране на темата за конвенциите като възлови структурни понятия в аналитичната концептуална рамка, която изследването предлага и препоръката би била за по-голяма внимание и изясняване именно на този аспект в теоретичен и концептуално аналитичен аспект, не толкова в хронологично-исторически. В разглеждания конкретен случай (европейско право) на преден план излиза проблем от координационно естество, който поражда конвенция (ако следваме класическото разбиране за конвенциите, представено от Люис, следвайки Хюм с идеята за общия интерес като основополагащ). Това предполага процесуално разбиране на конвенциите, които се постигат като отговор на повтарящ се с опасност от рецидивирание координационен проблем, в който участниците/страните не просто прилагат една и съща стратегия, но я прилагат именно защото е била използвана преди и се разпознава от всички страни като работеща за разрешаването на този координационен процес. От тази гледна точка проследяването от докторанта на механизмите и процедурите може да се приеме като вглеждане в етапите на постигането на конвенциите като правила в поведението/комуникацията, тяхното самозатвърждаване (конвенционализиране). Макар и донякъде реализиран в дисертационния труд, анализът на конвенциите *per se* и конвенциите в езика като специален случай на това по-общо понятие би допринесъл значително за логиката на изследването и приложението на един по-консистентен подход.

Както е видно - подробно излагам критичните си бележки и някои пропуски в представения дисертационен труд. Това обаче не следва да поставя под съмнение стойността на изследването, неговата актуалност и основните му заключения. Има неточности, които могат да се отстранят, на места изказът може да се прецизира, и, по-важно, по-фокусирано да се представи понятийният апарат. Независимо от това няма съмнение, че изследването демонстрира широта на изследователската перспектива, важен мултидисциплинарен подход и че е продукт на самостоятелно критично и аналитично усилие. Дисертационният труд съдържа както научни, така и някои аспекти

на научноприложни резултати и съставлява оригинален принос към дискусиата относно езиковите конвенции и правните норми.

Авторефератът коректно представя обекта, предмета, целта, резултатите и изводите на дисертационния труд. Поместена е и авторска справка за научните приноси в седем пункта. Като новаторство могат да се изведат следните от тях: анализ на правните норми като езикови конвенции, приложение на комуникативен подход при анализа на правните норми, езика на правото и процедурите на юридически превод и появата на единен юридически дискурс. Приемам за основателни повечето посочени от автора приноси с оглед на българския научен контекст.

Авторефератът включва пет научни публикации на докторанта по темата на дисертационния труд, както вече бе посочено. Заключението ми по този въпрос е, че резултатите на изследването са намерили добра популяризация сред българска и чуждестранна аудитория и препоръката ми е за продължаване на тази дейност.

В заключение изразявам становището си, че дисертационния труд е самостоятелно завършено изследване със значителна стойност, независимо от критичните ми бележки към депозирания труд. Ще гласувам убедено за присъждането на докторант Боян Баханов на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. Философия (Философия на културата, политиката, правото и икономиката - Философия на езика).

Изготвил рецензията:

(проф. Мария Стойчева)